

ŽELIMO EUROPU, KOJU?

ŽELIMIR PULJIĆ*

Izlaganje sa znanstvenog skupa
Primljeno 4/94
UDK 327.39(4)
940

Sažetak

NAKON demokratskih promjena posljednjih nekoliko godina i u Hrvatskoj jača zanimanje za Europu i želja da se bude stvarni dio Europe. Autor se pita što to zapravo znači, kakvu to Europu zapravo želimo? Bogata povijest oblikovanja Europe ukazuje na ispreplitanje ali i na znakovitu istovremenu prisutnost raznih naroda u toj istoj Europi. Autor podsjeća na neke povijesne događaje koji slikovito ukazuju na značenje i ulogu svjetovne i crkvene vlasti, velikih i malih naroda kao i skupina naroda, ali i na pojedine momente u novijoj i daljoj povijesti Europe koji su označili njezino postupno cijepanje i razdijeljenost: duhovnu, intelektualnu, političku, ukazujući pritom posebno na političku podjelu na Istok i Zapad nakon II. svjetskog rata. Podsjećajući posebno na riječi što ih je papa Ivan Pavao II. izrekao u Santiago de Compostela 9. studenoga 1992, autor ukazuje na napore oko novog ujedinjenja Europe na novim temeljima, Europe s dva plućna krila, od Portugala do Urala, koja ima svoje korijene u Rimu, Ateni i Jeruzalemu, Europe koju već 13 stoljeća svojim konkretnim doprinosima izgrađuju toliki, znani i neznani, štovaoci slobode, vjere i kulture među Hrvatima.

Danas se u obavijesnim sredstvima često upotrebljava riječ EUROPA. Govori se o ulasku u Europu, o primanju u Europu, o uvjetima za to ulaženje i primanje. O kakvoj se Europi govori? Koju to Europu želimo izgrađivati? Na kakvim temeljima i s kojim ciljevima? Imaju li neki znakovi po kojima je možemo prepoznati u mnoštvu ponuda suvremenog "freeenterprisea"? Postoje li neki obrisi po kojima možemo zaključiti - eto, to ti je "to novo društvo", "nova Europa"?! To su pitanja koja nam se nezaobilazno nameću u ovom povijesnom trenutku naše narodne povijesti. Zato nije svejedno kakav je naš odgovor. a još manje je svejedno kakvu Europu zamišljamo, želimo i sanjamo.

1. Uvod: Počeci Europe

Započinjem ovo predavanje jednim mitom i jednim povijesnim događajem. Mit o Europi veli:

"Bila jednom jedna lijepa boginja koja se zvala Europa. Živjela je s braćom u palači svoga oca Agenora dok čudan san nije narušio njezin mir. Usnila je naime da se za nju bore dvije žene. Jedna je predstavljala njezinu domovinu Aziju, a druga zemlju onkraj mora koja još nije imala imena. Azija je u toj borbi podlegla i morala ju je

* Biskupski ordinarijat, Poljana Marina Držića 3, 50000 Dubrovnik.

izručiti pobjedničkoj suparnici. Nije potrajalo dugo i Europa je shvatila značenje svoga sna.

Kad je jednom sa svojim drugaricama šetala po cvjetnoj livadi, pojavio se pred njom zlatni bik s blistavim rogovima, ponizno pred njom kleknuo i pogledom je pozvao da sjedne na njegova leđa. Čim je ona tako uradila, on je skočio i pojurio prema moru, bacio se u valove i brzinom dupina zaplivaao na zapad. Uz njih su plivale morske boginje Nereide i ostala morska božanstva kao u veličanstvenoj svadbenoj povorci sve do otoka Krete. Tu je Europa doznala da je njezin otmičar najviši bog Zeus, koji se u nju zaljubio i koji se pretvorio u bika da bi tako dopro do nje bez bojazni da će to opaziti njegova ljubomorna žena Hera... Zeus se pobrinuo da njezino ime ne padne u zaborav. Tako je novi kontinent dobio ime Europa."

Ovdje bi bilo zanimljivo analizirati pojedine izričaje, tumačiti pojedine slike i događaje. Bilo bi još zanimljivije usporediti ovu mitologiju sa stvarnošću Europe za koju se otimlju dvije žene. Za jednu znamo da je Azija. A tko je druga? Je li to možda Amerika? Šta predstavlja zlatni bik s blistavim rogovima? Podsjeća nas na ono biblijsko "zlatno tele". Istina, razlika je u akciji: Dok u Bibliji ljudi padaju na koljena i klanjaju se "zlatnom teletu", ovdje se bik klanja Europi, zavodi je i odvodi.

Nije li možda Zeus pretvoren u zlatnog bika utjelovljenje svih onih "zavođenja" i "odvođenja" koje je europski kontinent pretrpio u svojoj povijesti? Može li se reći da je Europa slobodna, ili je još uvijek u rukama "svojih otmičara"?

Bez pretenzije da danas iscrpimo značenje mita, htio bih vašu pažnju usredotočiti sada na samo ime "Europa" i na jedan povijesni događaj za koji se veli da je označio "početak europskog ethosa".

Geografski gledano Europa je malo veći poluotok Azije. Pa zašto nas onda ne zovu "Azijatima"? Na osnovi čega je ovaj "poluotok" stekao ime i identitet? Što se to dogodilo na njegovu početku što je obilježilo njegov hod i njegov identitet? Europa naime ne postoji odvijeka. Ona je

postala na temelju nekog povijesnog događaja. Isto tako netko nam je dao ime, netko nas je "krstio" imenom Europa.

Povijesno su Feničani prvi upotrijebili to ime. Oni su naime iz današnjeg Libanona, gdje su obitavali, područja Grčke nazivali "zemljom zapada" i "zemljom tame". A u njihovom izričaju to je glasilo "EUROPA" (= zemlja zapada, zemlja tame):

I kao što dugujemo Feničanima svoje ime, tako i svoju opstojnost dugujemo povijesnom događaju. On je u sebi paradoksalan jer se zbio u sukobu s najjačom imperijom onog vremena.

Naime, na početku 5. stoljeća prije Krista perzijsko osvajanje išlo je bez poteškoća i na istok i na zapad. No prilikom osvajanja zapadnih zemalja ("zemlja tame") dogodilo se nekoliko paradoksalnih stvari koje će označiti početak stvaranja "grčke kulture", a time i Europe. I da nije bilo tih "paradoksalnih" događaja, mi bismo bili jedna od pokrajina velikog kontinenta, poput Indije, Indokine, Koreje...

Pred vojnom opasnošću od Darijeve sile, koji je 490. godine krenuo s 220 brodova i 25.000 vojnika da pokori grčke gradove, mnogi su grčki vođe razmišljali da bi bilo najbolje napraviti "ugovore" političke i ekonomske podređenosti koja bi Grčku učinila 21. satrapijom moćnog perzijskog kraljevstva. No našlo se i onih koji su drugačije razmišljali: za slobodu Grčke isplati se boriti! Probudio se tako ponos i svijest kod Grka. Deset tisuća oklopnika na čelu s Miltijadom krenulo je protiv dvadeset i pet tisuća dobro oboružanih perzijskih vojnika te kod Maratona porazilo perzijsku vojsku. I to je odredilo hod buduće Grčke. To je zapravo početak Europe. Nakon te bitke Egejsko more je bilo drugačije. Neki povjesničari vide u tom povijesnom ratu sukob "grčke civilizacije i azijskog barbarluka". U tom istom podneblju Jonskog mora čovjek je otkrio još nešto: Pitajući sebe o svojim počecima - otkuda, zašto, kamo... on se susreo s "razumom", našao put razmišljanja, inaugurirao "zvanje filozofa" i tako postao arhetip europskog čovjeka koji razmišlja i rezonira. Nasuprot njemu nalazi se tip azijskog čovjeka, koji ne

temelji sve na razumu, već na mitu. A duh mita i mitologije (karakterističan za Azijate) jest ona "stvarnost" koja posreduje između svijesti čovjeka i svijeta oko njega u obliku nekih "fantazija", "teogonija", "iracionalnih predodžbi"... Prvi korak na putu oslobađanja od mita putem "razmišljanja", a to je zapravo prekretnica grčkog (i europskog) ethosa, učinili su Tales, Anaksimenes i Anaksimandar.

Tako se nekako može reći da su bitke kod Maratona (490) i Salamine (480) bile obrana čovjeka i njegove slobode. One su omogućile Grcima da razvijaju i njeguju vlastiti stil života i razmišljanja. Čovjek je tako otkrio u sebi sjeme "logosa", sjeme razuma, koji ga oslobađa straha i iluzorne slobode mita, a čini sposobnim za sve avanture duha u području bivstvovanja i postojanja, nebeskih visina i zemaljskih dubina. Proučavanje reda i harmonije, dobrote, ljepote, etike i estetike, fizike i metafizike, logike i ontologije postat će sastavni dio grčkog i europskog "ethosa".

2. Oblikovanje Europe krajem prvog milenija

Spomenuo bih sada neke povijesne događaje s kraja prvog milenija koji su puni simbolike i znakovitosti. Kao što su Maraton i Salamina označili početak Grčke, a time i Europe, tako se nešto simbolično dogodilo koncem prvog milenija što će označiti početak OBLIKOVANJA EUROPE.

Prijateljstvo trojice ljudi: mladog cara Otona III (980-997), biskupa i mučenika Vojtjeha-Adalberta (956-997) i pape Silvestra II, znanstvenika i pastira, dat će pečat tom razdoblju.

* Prvi (car Oton III) bio je po ocu Nijemac, po majci Grk.

* Drugi (biskup Vojtjeh-Adalbert) bio je po ocu Slaven, a po majci Nijemac.

* Treći (papa Silvestar II) bio je Francuz i bavio se znanošću, astronomijom, fizikom, logikom, matematikom i muzikom.

Susret ove trojice u Rimu 996. godine, kad je papa Silvestar krunio cara Otona u prisustvu praškog biskupa Adalberta, označit će nešto novo na polju Europe. Car

Oton III i biskup Adalbert donijet će velike odluke koje će papa blagosloviti:

- Car Oton odustaje od djedova plana "pokoravanja i germanizacije Slavena".

- Biskup Adalbert nudi svoje usluge za evangelizaciju Češke, Moravske i Poljske.

23. travnja 997. postaje mučenikom nove stvarnosti. Ubijaju ga pruski vojnici u Gdanjsku dok im naviješta smrt Kristovu.

Dvije godine poslije Adalbertove mučeničke smrti papa Silvestar ga proglašava svetim i upućuje se zajedno s carem Otonom na njegov grob, na hodočašće u Gdanjsk.

To hodočašće nije bilo samo znak prijateljstva i ljubavi koje su papa i car gajili prema biskupu Adalbertu, već je to bio i politički potez povijesnog značenja i za Poljsku i za Europu. Po poznatim "Gdanjskim aktima" "car svetog Rimskog Carstva" Oton III prihvaća poljskog kralja kao "prijatelja i suradnika", a papa Silvestar II uspostavlja crkvenu pokrajinu s tri nove biskupije (Krakow, Wroclaw i Koszbin).

Uspostavljanjem stabilne crkvene strukture i primanjem Poljske u društvo kršćanskih europskih naroda započinje novo razdoblje u povijesti Poljske, a i u povijesti Europe. Poljska ulazi u društvo katoličkih naroda mirno, snagom Evanđelja, a ne snagom mača i sile.

Malo poslije "Gdanjskih akata" papa šalje krunu i mađarskom kralju Stjepanu te se tako i mađarska nacija mirnim putem integrira u krug katoličkih europskih naroda. Stjepana će Crkva proglasiti svetim zbog velikih zasluga u evangelizaciji mađarskog naroda, a njegova kruna bit će stoljećima simbol njihova jedinstva i ponosa.

Tako se, eto, koncem prvog milenija europske kršćanske povijesti započinju stvarati zajednice različitih naroda. Zapčinje se uvažavati raznolikost u jedinstvu. Počinje se prihvaćati i uvažavati princip nezavisnosti u raznolikosti. Počinje se oblikovati EUROPA.

3. Duhovna kriza danjašnjeg čovjeka i Europe

Tisuću je godina prošlo od začetka "oblikovanja Europe". Kakva je Europa danas?

Izjave Schelera i Bernanosa o čovjeku i svijetu daju nam naslutiti u kakvom se stanju nalazi Europa. A i stravične slike ratom razorene Hrvatske i Bosne o tome rječito govore.

- "U svojoj dugoj povijesti" - veli Scheler - "ovo je jedino razdoblje u kojem je čovjek sam sebi postao problematičan!" Tehničke mogućnosti suvremene civilizacije postale su izvorom različitih shvaćanja. Od one slijepe vjere u znanost, kad je mislio i nadao se da će mu ona riješiti sve egzistencijalne probleme, čovjek je došao do spoznaje da on sâm "izmiče svim znanstvenim formulacijama" i ostaje "mučna nepoznanica", "neispunjen nacr", zamišljen, ali do kraja neispisan tekst "jedne čudne drame".

I dok je Stvoritelj savršeno doradio i biljke i životinje, te ne "dozvoljava" ni najmanje popravke ili odstupanja od zamišljenog plana, čovjeku je ostavio "otvorenim" te sudbinu svoga osobnog projekta predao u njegove ruke, njegovoj umnosti i slobodi, njegovoj stvaralačkoj dovitljivosti. Ne bih želio ulaziti u analizu Schelerove tvrdnje o "ljudskoj problematičnosti". Bilo bi korisno analizirati izvore takva stanja.

Mi samo konstatiramo i prihvaćamo njegovu tvrdnju kao krutu činjenicu koja je izvorom mnogih kriza na duhovnom, ekonomskom, političkom, odgojnom i drugim područjima.

U tom duhu zapaža i bilježi veliki Bernanos da "vidi svijet koji se izgrađuje, ali u njemu, ajme, nije pretjerano ustvrditi, čovjek neće moći živjeti. Moći će živjeti, ali uz uvjet da bude sve manje čovjek." Zato i velimo da je čovjek u krizi, da je Europa u krizi.

3.1. Europa u zagrljaju "Velike Braće"

Kad se raspravlja o tome da li su "Trojica Velikih" na Jaltskoj konferenciji odlučila da podijele Europu i svijet, zaboravlja se da je ta dioba bila već gotova stvarnost i da se "jedinstvo" Europe ugasilo još puno prije same konferencije. Ovo naše 20. stoljeće s dva svjetska rata plod je kriza koje su se odvijale na tlu Europe na duhovnom, intelektualnom i političkom polju još od 16.

stoljeća. Svaka od spomenutih kriza označava nutarnji rascjep, shizofreniju.

* U 16/17 stoljeću razbilo se duhovno jedinstvo Europe podjelom na protestante i katolike.

* U 18/19 stoljeću, kao posljedica duhovne podjele, nastala je intelektualna kriza koja se očitovala u diobi religioznog i laičkog, svjetovnog i svetog (profano i sacro), a onda i u dijeljenju filozofije na racionalizam i pozitivizam.

* I konačno u 20. stoljeću, kao posljedica svih ovih kriza na području duha i razuma, došlo je do političke podjele i nacionalističkih divljanja: nacionalsocijalizam i fašizam; boljševizam i komunizam.

Takozvana "Jaltska linija" (neovisno o tome jesu li je crtali Churchill, Staljin ili Roosvelt) ne samo da dijeli Europu na dva dijela, već jednim potezom pera briše centralnu Europu kao geopolitičku stvarnost s njezinim duhovnim i kulturnim dimenzijama. Zbog toga Europa bez tog svog centra nema identiteta. Osjeća se "izgubljenom" kao kad čovjek izgubi ravnotežu i počinje teturati. Nema orijentacije.

"Željezna zavjesa" uspostavljena nakon rata, utjelovljena i vidljivo i opipljivo u "Berlinskom zidu", postala je ne samo simbolom razdijeljenosti "duha, pameti i srca Europe", već i razdijeljenosti njezinog korpusa. Jaltskom nagodbom pojavljuju se dva nova imperija na rubovima umiruće Europe - Rusija i Amerika. Prisjetimo se mita o Europi. Nisu li možda one dvije žene iz mita upravo Amerika i Rusija?!

Europa postaje razdijeljenom sluškinjom dvaju moćnih centara, Moskve i Washingtona, te izgleda kao starica na bolesničkoj postelji. Jaltska i Postdamska konferencija proglasiše cinički i nesmiljeno - u formi liječnikog biltena - konac Europe. Tako Europa umire rasparčana između "Dva Velika Brata", pobjednika II. svjetskog rata.

A kako se osjećaju ta dva "brata"?

Zapadni "Veliki Brat" čini se da se našao u boljoj poziciji. Njegov simbol moći - DOLAR, na kojem stoji znakovita piramida s natpisom "Novus ordo seculorum" (=novi svjetski poredak), neobično je jak i

pod njegovu "papuču" padaju mnogi narodi i kontinenti. Pa čak i Europa. (A, evo, nedavno i Hrvatska i Bosna i Hercegovina). On cinički najavljuje pobjedu kapitalističkog monetarnog sustava. Nije li možda onaj "zlatni bik s blistavim rogovima" iz mita?!

Istočni "Veliki Brat" je u nevolji. Od ideje, komunizma, bratstva, socijalizma kojima je bio povukao silno mnoštvo ljudi za nos, ostala mu je "doktrina o ograničenom suverenitetu" kojim su se nemilice gazila ljudska prava, te u ime "internacionalizma" nijekale narodne posebnosti.

Ova dva nova centra pokušala su odrediti političkim i materijalnim mamcima "zavesti" Europu i ovladati njezinom svijetom:

* Na Zapadu putem zavodljivog mita blagostanja, zarade i konzumizma;

* A na Istoku preko obećanja jednakosti, novog poretka, veleprevrata ("revolucije") i novih ljudi.

Europa se de facto podijelila na dio tzv. Marshalovog plana oličen u izdanju zapadnog kapitalizma i onaj drugi prikazan u ideologiji realsocijalizma. Berlinski zid ("zid srama i bezakonja") postao je zapravo "nadgrobni spomenik Europe".

Od 1945. godine u Europi se nije ništa značajno dogodilo što ne bi bilo opečaćeno mitom Jalte. Pa ni poslije smrti "Velikih čuvara" Krimskih dogovora, niti poslije stvaranja Varšavskog i Atlantskog pakta. Ništa se nije zbilježilo što bi najavljivalo povredu ili nepoštivanje principa razdjeljivosti Europe kako je bila zacrtana u Teheranu, Jalti i Postdamu.

Ni mađarski ustanak (1956), ni naivno "Praško proljeće" (1968), ni pobuna poljskih radnika (1956. i 1970), kao ni hrvatsko proljeće (1971) nisu ništa izmijenili ni na političkom polju ni u svijesti ljudi. Najočitiiji dokaz tome jest i farizejsko držanje zapadnjaka pred spomenutim pobunama i ustancima na istoku: Ono se svodilo na obične "izraze suosjećanja s jadnom braćom iza željezne zavjese", uz umirivanje vlastite savjesti riječima "tu se ništa ne da izmijeniti".

4. Prva povreda jaltskih propisa i početak obnove Europe

Prva istinska povreda Jalte zbilježila se u listopadu 1978. kad su kardinali u Rimu izabrali za Papu sveopće Crkve građanina Poljske, iz istočnog bloka, krakovskog kardinala Karola Wojtylu. To nije bila politika, već djelo Duha Svetoga. Taj izbor je pokazao da Crkva nadilazi sve podjele i ne da se ušančiti ni u kakve kalupe.

Od tog 16. listopada 1978. ni Europa, a ni svijet nisu mogli ostati isti. Nikakvo čudo što se veliki i moćni centri, koji su nadzirali i dirigirali Europom ("The Big Brother is watching over you"), nisu previše oduševili ovim izborom. Toga dana, naime, pokopan je "duh Jalte", umro je fantom "Velikog Brata". Zašto?

S granice istočnog carstva stigao je u centar kršćanstva i Europe čovjek koji ima osjećaj za povijest, koji vraća povjerenje u ljude i budi nostalgiju za izgubljenim jedinstvom:

"Zato ja, Ivan Pavao II, sin poljskog naroda, koji se uvijek smatrao europskim zbog svojih korijena, tradicije i kulture koja je slavenska među Latinima i latinska među Slavenima;

ja, nasljednik svetoga Petra na katedri u Rimu, koju je Krist htio postaviti u Europi;

ja, biskup Rima i pastir sveopće Crkve, vičem tebi, stara Europo, s ljubavlju iz Santjaga:

PRONAĐI SEBE! BUDI SVOJA! OTKRIJ SVOJE POČETKE! OŽIVI SVOJE KORIJENE I POVRATI SE ŽIVOTU!"

Ove riječi Ivana Pavla II, pape Poljaka, koje je izgovorio 9. studenog 1982. nisu samo neki proglas ili program. Ne, one su DOGAĐAJ. San o uskrsnuću Europe nije više posao vizionara, pjesnika i filozofa. On je stvarnost koja se događa.

Jalta je bila podijelila "europski ethos" koji je nastao u milenijem procesu evangelizacije barbarskih naroda, pridošlih na ovo područje s raznih strana. To je jedinstveni amalgam grčkog (filozofskog) genija, rimske upravničke mudrosti i kršćanskog duha ljubavi.

ATENA - RIM - JERUZALEM jesu "kovači" tog "europskog ethosa" koji treba ponovno oživjeti i revitalizirati. Izbor pape Poljaka predstavlja prvi korak na tom putu. Njegovim je, naime, izborom Duh Sveti prekršio "propise Jalte" o "nepovredivosti utjecajne sfere" ("cuius regio...") i o "ograničenom suverenitetu". Njegovim izborom stara Europa stječe ponovno centar svoje moći, ali ne ekonomske, političke ili strateške, već one duhovne.

I kao što je prijateljstvo TROJICE (Otona, Silvesta i Adalberta) oblikovalo Europu koja se krvavo izgrađivala i "razgrađivala" kroz 1.000 godina, tako se na kraju drugog milenija pojavio čovjek koji se "sprijateljio" sa suvremenim ČOVJEKOM, njegovom OBITELJU i NARODOM. To Papino prijateljstvo se upravo očituje:

* u borbi za LJUDSKO DOSTOJANSTVO i njegova PRAVA;

* u borbi za OBITELJSKA PRAVA;

* i u borbi za NARODNA PRAVA i UVAŽAVANJE malih naroda ("Manjine su bogatstvo Europe" - Nova godina 1989).

To su tri stupa (čovjek-obitelj-narod) Wojtyline antropologije po kojima on želi obnoviti Europu.

No kako ostvariti te visoke ideale "prava i sloboda"? Papa nudi dva kolosijeka:

a) Potrebno je otvoriti vrata Kristu i u svijet ekonomije, politike, škole i razvoja unijeti ETIKU: znanost pod ruku s etikom!

"Ne bojte se! Otvorite vrata Kristu i njegovoj spasenjskoj moći. Neka mu se otvore granice država, ekonomskih i političkih sistema, široka područja kulture, civilizacije i razvoja. Neka se ne plaše Krista jer on jedini zna šta je u srcu čovjeka."

b) Nužno je ponovno uspostaviti vezu između vjere i života te VJERE i KULTURE: razum u zagrljaju s vjerom:

"Čovjek može urediti zemlju bez Boga, ali bez Boga takva će zemlja biti nužno protiv čovjeka." (u Peruu 1. veljače 1985)

Papa je svjestan kako se Boga otpisuje u svakodnevicu. Boga nema i svuda puše ledeni vjetar (Beckett). Papu zabrinjava što je grijeh stekao "pravo građanstva, a otpisivanje Boga ušlo u program ljudskog

umovanja". "Rascjep između vjere i kulture", veli papa, "drama je našeg stoljeća." Jer kad se Boga otpiše, sve je dopušteno.

Zgražamo se nad onim što se događalo u Hitlerovim logorima i Staljinovim gulazima. No pritom zaboravljamo da se zbog otpisivanja Boga, zbog rascjepa vjere i života, te vjere i kulture i danas događaju "holokausti" i "gulazi" u ovoj našoj suvremenoj "kulturi smrti". Zar tolika materinska krila mnogih žena, koje se okaljaše krvlju nevine dječice, ne možemo nazvati današnjim suvremenim koncentracijskim logorima i plinskim komorama?! Zar etnička čišćenja, silovanja, mučenja i progoni koji se događaju dnevno pred našim očima nisu posljedica Božje odsutnosti iz srca ljudi?!

Papa je toga svjestan. Zato se ne umara hodočasteći, moleći, vapijući i preklinjući. Dovoljno se prisjetiti nedavne Mise za mir iz crkve sv. Petra u Rimu. Znakovita ceremonija puna simbolike, akcije i duhovnosti koja je na noge podigla cijeli katolički i kršćanski svijet.

Kako se ne sjetiti onog uzdignutog pogleda i dirljivih riječi koje je Papa tom zгодom izgovorio: "U ovom našem hodočašću idemo u te izmučene zemlje na Balkanu. Idemo braći koja mnogo pate kako se ne bi osjećali sami. Niste ostavljeni. Mi smo s vama i bit ćemo uvijek više s vama. Mir mora pobijediti na ovoj zemlji, u Europi, u svijetu... Možda su ljudske snage slabe, ali postoji veća sila s kojom treba računati...!"

I dok se svi osjećamo nemoćnim svjedocima umiranja i stradanja Europe u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini, Papa se ne umara uzdignutim rukama vapiti, moliti se i nadati.

U povijesti je uvijek bilo ljudi koji su nosili teret prošlosti. Bilo ih je koji su živjeli u sadašnjosti bez interesa za prošlost i budućnost. Ali, bilo je uvijek i onih koji su živjeli u sadašnjosti zabrinuti za bolje sutra. To su graditelji i stvaraoci boljeg svijeta za bolje sutra. To su graditelji i stvaraoci boljeg svijeta koji su shvatili da u nama postoji naša budućnost u obliku ideala, nadanja, obveza, zadataka, ciljeva i poslanja.

Imaju li Dubrovnik i Hrvatska danas takvih stvaratelja i graditelja? Sudionici

ovog seminara pozitivan su odgovor na to pitanje.

I, ako bi na kraju trebalo reći koju Europu želimo i o kojoj sanjamo mi ovdje u Dubrovniku, u ovom veličanstvenom spomeniku "uzvišene harmonije", usudio bih se ustvrditi da želimo onu Karola Wojtyła:

* "Europu s dva plućna krila";

* "Europu od Portugala do Urala";

* Europu koja ima svoje korijene u "Rimu, Ateni i Jeruzalemu".

To je Europa koju su izgrađivali naši pređi kroz 13 prošlih stoljeća.

To je Europa Gundulića i Držića, Boškovića i Vojnovića.

To je Europa Crijevića i Getaldića, Vodopića i Marcelića... i tolikih znanih i neznanih štovalaca slobode, vjere i kulture.

To je Europa koju prepoznajemo i volimo i u ovom našem Gradu i njegovoj dičnoj prošlosti, kao u jednom od brojnih mjesta Lijepe naše, gdje otkrivamo slike našega duhovnog zavičaja.

To je Europa koju želimo nastaviti graditi ovdje i sada pri kraju drugog milenija kršćanske prisutnosti i na početku 14. stoljeća našeg ulaska u krilo katoličkih naroda.

LITERATURA:

CCEE, *I vescovi d'Europa e la nuova evangelizzazione*, Ediz. PIEMME, 1991, 417 str.

Cristianesimo e cultura in Europa: memoria, coscienza, progetto. Atti del Simposio presinodale, Ediz. CSEO, 1991, 382 str.

Francesco RICCI, *Cronache d'Europa: perdute e ritrovate*, Ediz. CSEO, 1990, 184 str.

Mario SPEZZIBOTTIANI (ured.), *Giovanni Paolo II, Europa - un magistero tra storia e profezia*.